

Katarzyna Siewert-Kowalkowska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

INTERNACJONALIZMY – MIĘDZYKULTUROWE SŁOWNICTWO UNII EUROPEJSKIEJ W POLSZCZYŹNIE

Nowa sytuacja intensywnych kontaktów międzykulturowych, gwałtowne zmiany polityczne, ekonomiczne, społeczne i kulturowo-cywilizacyjne, które zaszły w Polsce po 1989 r., oraz przystąpienie Polski do Unii Europejskiej znalazły swoje odbicie także we współczesnej polszczyźnie, która – jak to w obrazowy sposób określił Kazimierz Ożóg – „przeżywa od roku 1980 razem z narodem historyczny przełom, swoisty okres «burzy i naporu»”¹. Jednym z efektów tych zjawisk pozajęzykowych jest wyraźna tendencja do internacjonalizacji, która w najbardziej widoczny sposób przejawia się w warstwie leksykalnej, a mianowicie w występowaniu wyrazów międzynarodowych, zwanych także internacjonalizmami².

Internacjonalizmy – problemy definicyjne i terminologiczne

Termin *internacjonalizm* ma swoje źródło w języku polityki społecznej XIX w., gdzie oznaczał dążenie do tworzenia organizacji lub wspólnoty ponadpaństwowej³. Jako termin językoznawczy *internacjonalizm* pojawił się po raz pierwszy w tytule publikacji Augusta Skrabbego *Internacionalizmy v nemeckom jazyke i germanskij purizm*

¹ K. Ożóg, *Nowe czasy – nowy język polski*, „Sofia. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich” 2008, nr 8, s. 321.

² Por. K. Waszakowa, *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku: dynamika procesów sprzyjających internacjonalizacji*, <http://www.polon.uw.edu.pl/documents/9763960/10288234/waszak1.pdf> [dostęp: 16.04.2015].

³ Por. B. Schaefer, *Neuerlicher Versuch einer theoretischen und methodischen Grundlegung der Internationalismen-Forschung*, [w:] *Internationalismen II. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 2003, s. 72-73.

[*Internacjonalizmy w języku niemieckim i puryzm niemiecki*] z 1942 r.⁴ Mimo że internacjonalizmy stanowią przedmiot ożywionego zainteresowania językoznawców od lat 60. XX w.⁵, to nadal pozostaje wiele nierozstrzygniętych problemów wymagających dalszych intensywnych badań. Dotychczas nie udało się na przykład opracować ogólnie przyjętej i spójnej lingwistycznej definicji internacjonalizmu. Generalnie można wyróżnić dwie koncepcje internacjonalizmów, a mianowicie wąską i szeroką. W koncepcji wąskiej internacjonalizmy definiowane są jako wyrazy, które występują przynajmniej w trzech językach należących do różnych rodzin językowych, które funkcjonują w użyciu międzynarodowym i które ze względu na formalne i semantyczne podobieństwo są zrozumiałe bez tłumaczenia, np. niem. *Krise*, ang. *crisis*, franc. *crise*, wł. *crisi*, hiszp. *crisis*, pol. *kryzys*, ros. *krizis*⁶.

Za koncepcję szeroką należy uznać takie podejście, w którym internacjonalizmy definiuje się jako wspólne elementy językowe o różnym stopniu złożoności występujące w wielu językach, jak analogiczne morfemy słowotwórcze, np. pol. *-izm*, ros. *-izm*, niem. *-ismus*, ang. *-ism*, franc. *-isme*, wyrazy (przykład powyżej), frazeologizmy, np. niem. *ein Herz aus Stein*, ang. *a heart of stone*, fr. *un coeur de pierre*, wł. *un cuore di pietra*, pol. *serce z kamienia* oraz inne konwencjonalne zwroty i sentencje, np. *a priori*; *veni, vidi, vici*⁷.

Obie omówione powyżej koncepcje łączy Jolanta Maćkiewicz, rozróżniając internacjonalizmy w szerokim i wąskim znaczeniu⁸. Do internacjonalizmów w szerokim znaczeniu badaczka zalicza międzynarodowe elementy różnego typu i pochodzenia, jak międzynarodowe morfemy, międzynarodowe wyrazy, międzynarodowe wyrażenia, międzynarodowe analogi strukturalne i semantyczne oraz międzynarodowe analogi frazeologiczne. Natomiast internacjonalizmy w wąskim znaczeniu to wyrazy międzynarodowe, których definicja brzmi:

⁴ Por. A. Kolwa, *Zur Geschichte der Internationalismen-Forschung*, [w:] *Internationalismen II. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 2003, s. 13.

⁵ Por. *ibidem*, s. 15.

⁶ Por. R. Lipczuk, *Problem internacjonalizmów – ze szczególnym uwzględnieniem wyrazów międzynarodowych w prawie handlowym*, [w:] *Problemy komunikacji międzykulturowej: lingwistyka, translatoryka, glottodydaktyka*, red. B. Kielar et al., Warszawa 2000, s. 266.

⁷ Takie ujęcie proponują m.in. P. Braun, D. Krallmann, *Inter-Phraseologismen in europäischen Sprachen*, [w:] *Internationalismen. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 1990, s. 74-86; R. Lipczuk, *Internacjonalizmy a „falszywi przyjaciele tłumacza”*, [w:] *Język a kultura*, t. 7, red. J. Maćkiewicz, J. Siatkowski, Wrocław 1992, s. 135-143; J. Volmert, *Internationalismen und die Rolle des Lateins als „Muttersprache Europas”*, [w:] *Internationalismen II. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 2003, s. 23-50.

⁸ Por. J. Maćkiewicz, *Co to są tzw. internacjonalizmy?*, „Język Polski” 1984, nr 3, s. 177.

Internacjonalizmy to takie występujące w różnych językach wyrazy, których forma zewnętrzna (pisana lub/i mówiona) pozwala na ich utożsamienie nawet osobie nie znającej danego języka i które są swoimi systemowymi ekwiwalentami przekładowymi. Powinny się one powtarzać przynajmniej w trzech językach należących do różnych rodzin językowych⁹.

Kwestią otwartą pozostają także terminy, którymi określa się to zjawisko językowe. Choć wydaje się, że – jak zaznacza Johannes Volmert¹⁰ – termin *internacjonalizmy* zyskuje coraz większą akceptację badaczy, to istnieją również inne określenia, które są niejednakowo używane i które stanowią nazwy różnie definiowanych pojęć¹¹. Obok polskiego terminu *internacjonalizmy*¹² i niemieckiego *Internationalismen*¹³ funkcjonują także pol. *wyrazy międzynarodowe*¹⁴, *internacjonalne leksemy*¹⁵, *leksemy międzynarodowe*¹⁶, niem. *internationale Benennungen*, *internationale Wörter*, ang. *international words*, franc. *mots internationaux*, ros. *internacional'nye slova*¹⁷. Rozbieżności terminologiczne doskonale obrazuje różnorodność terminów występujących w niemieckojęzycznej literaturze przedmiotu, gdzie stosuje się różne wyrażenia w celu określenia i sklasyfikowania branych pod uwagę zjawisk językowych. I tak na przykład ich ogół określa się mianem *internationaler* lub *übernationaler Wortschatz*, *internationale* lub *übernationale Lexik*, *Interlexik* i *Interlexikon*, a poszczególne zjawiska m.in. jako *internationales* lub *übernationales Wort*, *übereinzelsprachliches Wort*, *Paronym*, *Tautonym*, *Internationalismus*, *Interlexem*, *Interphraseologismus*, *Intersyntagma*, *Intermorphem*¹⁸.

W świetle przedstawionych powyżej trudności definicyjnych i terminologicznych wydaje się, że internacjonalizmy nadal pozostają ważnym zagadnieniem naukowym zasługującym na uwagę badaczy, zwłaszcza wobec intensywnie dokonujących się procesów integracyjnych w ramach Unii Europejskiej, co znajduje swoje odzwierciedlenie także w sferze języka. W dalszej części artykułu zostanie podjęta próba analizy

⁹ Por. *ibidem*, s. 181.

¹⁰ Por. J. Volmert, *op. cit.*, s. 24.

¹¹ Por. B. Schaefer, *op. cit.*, s. 86.

¹² Por. R. Lipczuk, *Internacjonalizmy a „fałszywi...”*; *idem*, *Problem internacjonalizmów...;* J. Maćkiewicz, *Wyrazy międzynarodowe a kształtowanie się europejskiej ligi słownikowej*, [w:] *Język a kultura*, t. 7, red. J. Maćkiewicz, J. Siatkowski, Wrocław 1992, s. 145-153; *idem*, *Wyrazy międzynarodowe (internacjonalizmy) we współczesnym języku polskim*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 555-562.

¹³ Por. m.in. P. Braun, *Internationalismen – Gleiche Wortschätze in europäischen Sprachen*, [w:] *Internationalismen. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 1990, s. 13-33, P. Braun, *Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache*, Stuttgart *et al.* 1993; B. Schaefer, *op. cit.*, J. Volmert, *op. cit.*

¹⁴ Por. R. Lipczuk, *Problem internacjonalizmów...;* J. Maćkiewicz, *Wyrazy międzynarodowe a kształtowanie...;* J. Maćkiewicz, *Wyrazy międzynarodowe (internacjonalizmy)...*

¹⁵ Por. J. Maćkiewicz, *Co to są...*

¹⁶ Por. J. Maćkiewicz, *Wyrazy międzynarodowe a kształtowanie...*

¹⁷ Por. B. Schaefer, *op. cit.*, s. 81.

¹⁸ Por. *ibidem*, s. 82.

internacjonalizmów występujących w jednym z tekstów rozporządzeń unijnych dotyczących funduszy europejskich. Taki zakres tematyczny został wybrany świadomie, gdyż od dłuższego czasu w mediach ukazują się materiały informacyjno-promocyjne o funduszach europejskich. Korpus poddany analizie pochodzi z liczącego 150 stron ramowego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące funduszy europejskich. Badanie przeprowadzono, opierając się także na angielskiej, niemieckiej, francuskiej, włoskiej i hiszpańskiej wersji językowej wyżej wymienionego rozporządzenia¹⁹, słowniku funduszy europejskich zamieszczonego na oficjalnej stronie internetowej Portalu Funduszy Europejskich, której autorem jest Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju²⁰, oraz IATE²¹, czyli wielojęzycznej elektronicznej bazie terminologii wykorzystywanej przez instytucje Unii Europejskiej.

Zgromadzony materiał jest różnorodny pod względem formalnym, ponieważ obejmuje nie tylko terminy proste mające swoją definicję w analizowanym rozporządzeniu (np. *beneficjent, dokument, operacja*) i leksemy proste języka ogólnego (np. *grupa, informacja, organizacja*), lecz także zdefiniowane terminy złożone (np. *fundusz funduszy, operacja PPP, program operacyjny*). Z tego względu w niniejszym opracowaniu przyjęto omówioną już powyżej szeroką koncepcję internacjonalizmów zaproponowaną przez Jolantę Maćkiewicz²².

Internacjonalizmy w „języku polsko-unijnym”

Terminem *język polsko-unijny* Katarzyna Kłosińska, sekretarz Rady Języka Polskiego, określa nową polszczyznę, która powstała pod wpływem unijnego języka angielskiego, który różni się od wersji brytyjskiej²³. Wraz z rozwojem Wspólnoty Europejskiej unijna administracja wykształciła specyficzny język komunikacji, który nazywany jest często eurożargonem, euromową czy też eurobełkotem²⁴. Zwłaszcza to ostatnie określenie wyraża negatywną ocenę tekstów wydawanych w Unii Europejskiej, które są pełne precyzyjnych, lecz trudnych do zrozumienia wyrazów obcego pochodzenia, oraz zdań wielokrotnie złożonych²⁵.

¹⁹ Wykaz wszystkich źródeł znajduje się w bibliografii.

²⁰ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/sloownik> [dostęp: 12.05.2015].

²¹ <http://iate.europa.eu/SearchByQueryLoad.do?method=load> [dostęp: 12.05.2015].

²² Por. J. Maćkiewicz, *Co to są...*, s. 177.

²³ Por. B. Chaciński, *Giętki, ale proste*, „Polityka” 2012, nr 44, s. 73.

²⁴ Por. J. Miodek *et al.*, *Jak pisać o funduszach europejskich?*, Warszawa 2010, s. 7.

²⁵ Warto zwrócić uwagę na działania Pracowni Prostej Polszczyzny przy Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego (<http://www.ppp.uni.wroc.pl/>), która od 2010 r. uczestniczy w projekcie naukowo-społecznym, którego celem jest opracowanie modelu „prostej polszczyzny”, wariantu języka polskiego przeznaczonego do komunikacji publicznej, a zwłaszcza do komunikacji

Początkowo przez wiele lat język administracji Unii Europejskiej bazował głównie na języku francuskim, który z czasem został wyparty przez język angielski. Jak już wspomniano, unijny język angielski różni się od języka angielskiego używanego na co dzień przez Brytyjczyków. Stąd też także rodowici Brytyjczycy mogą mieć problemy z jego zrozumieniem. Problemy te są często efektem procesu tłumaczenia. Dokumenty unijne powstają bowiem w języku macierzystym, a następnie są tłumaczone na język angielski lub francuski. W przekładzie na inne języki tłumacze posługują się często kalkami językowymi, ponieważ m.in. z uwagi na presję czasu nie zawsze są pewni znaczenia zwrotów, które tłumaczą²⁶.

Sytuacja ta dotyczy także tłumaczeń na język polski. Najpierw tekst przeznaczony do tłumaczenia trafia do Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej (CdT). Centrum obsługuje różne agencje wspólnoty i zatrudnia około tysiąca osób, w tym 650 tłumaczy, którzy według danych z 2009 roku produkują rocznie 490 tys. stron w różnych językach Unii²⁷. Jest to jednak jedynie część tłumaczonych dokumentów unijnych, ponieważ niektóre instytucje i organy wspólnotowe posiadają własne serwisy tłumaczeń i z usług CdT korzystają w przypadku nadmiernego nagromadzenia dokumentów przeznaczonych do tłumaczenia²⁸. Przekład wykonany w CdT jest następnie przesyłany do Biura Legislacji w polskim parlamencie, gdzie powstają krajowe ustawy uwzględniające przepisy Unii Europejskiej. Korektę językową wykonują poloniści z sejmowego Wydziału Sprawozdań Stenograficznych, lecz prawnicy nie zawsze uwzględniają ich sugestie w redagowanym tekście przepisów prawnych z obawy, że zaproponowana zmiana mogłaby zmienić sens oryginalnego prawa. Na tym jednak problem polszczyzny dokumentów unijnych się nie kończy, ponieważ przepisy krajowe i teksty unijne są dalej analizowane i opatrywane komentarzami, w których pojawiają się całe passusy przepisane wprost z dokumentów unijnych wraz ze specjalistycznymi terminami, a także nawet sformułowania charakterystyczne dla stylu potocznego wraz z kolokwializmami²⁹. W taki sposób powstaje systematycznie ujednolicony język unijny pełen angielskich słów, nawet wtedy, gdy istnieją ich polskie odpowiedniki³⁰. Nie dziwi więc fakt, że język ten jest rozumiały tylko dla „wtajemniczonych”.

instytucji, urzędów i firm z ogółem społeczeństwa. Owocem tych prac są m.in. dwa poradniki dotyczące redagowania komunikatywnych tekstów unijnych dostosowanych do możliwości i potrzeb odbiorcy: *Jak pisać o funduszach europejskich?* (2010) oraz *Prosto o konkursach Funduszy Europejskich. Poradnik efektywnego pisania* (2015).

²⁶ Por. D. Ćosić, *Euromowa*, „Wprost” 2008, nr 20, <http://www.wprost.pl/ar/129526/Euromowa/?pg=0> [dostęp: 7.05.2015].

²⁷ Por. B. Chaciński, *op. cit.*, s. 73.

²⁸ http://europa.eu/about-eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/cdt/index_pl.htm [dostęp: 12.05.2015].

²⁹ Por. B. Chaciński, *op. cit.*, s. 73.

³⁰ Por. D. Ćosić, *op. cit.*

Urzędnicy, zwłaszcza ci zajmujący wysokie stanowiska, bronią euromowy, tłumacząc ją próbą zapanowania nad 24 językami urzędowymi Unii oraz dbałością o precyzję przekazu, gdyż – jak mówi Rafał Trzaskowski, były ekspert z Centrum Europejskiego w Natolinie – polskie odpowiedniki nie oddają w pełni znaczenia oryginału³¹. Na poparcie swojej tezy R. Trzaskowski podaje przykład wyrażenia *dyferencjacja*, które jego zdaniem jest mniej „pojemne” niż *rozróżnienie*. Argument ten nie brzmi jednak przekonująco, gdyż rodzimym odpowiednikiem dyferencjacji jest *różnicowanie się*³², które jest równie pojemne i precyzyjne, a od dyferencjacji różni się odmiennymi konotacjami.

Po tych wstępnych refleksjach zjawisko internacjonalizmów w polszczyźnie spróbuję zilustrować na przykładzie wybranego tekstu prawnego, a mianowicie polskojęzycznej wersji rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. Z przedmiotowego aktu prawnego wyekscerpowano przykłady internacjonalizmów, które można uznać za kluczowe, ponieważ charakteryzują się one dużą frekwencją użycia, definiując w ten sposób świat tekstu³³. Chodzi tutaj o swoiste słownictwo, które posiadają fundusze europejskie, podobnie jak inne dziedziny aktywności ludzkiej. Funduszami europejskimi nazywa się środki finansowe wykorzystywane w celu wspierania i restrukturyzacji gospodarek krajów członkowskich Unii Europejskiej. Stąd też internacjonalizmy pojawiające się w tym rozporządzeniu należą do sfery gospodarki, finansów i zarządzania.

W tabeli 1 zaprezentowano przykłady wyekscerpowanych internacjonalizmów (odpowiedniki niebędące internacjonalizmami zostały wyróżnione kursywą).

W tabeli zawarto łącznie 40 internacjonalizmów, które występują w językach należących do trzech rodzin językowych, a mianowicie do rodziny języków słowiańskich, germańskich i romańskich. Wyekscerpowane internacjonalizmy mają formę rzeczownika oraz połączenia wyrazowego, którego ośrodkiem jest rzeczownik. Wśród nich można wyróżnić jednostki leksykalne funkcjonujące w języku ogólnym oraz takie, które należą do zasobu leksyki specjalistycznej. Do tych pierwszych zaliczają się: *analiza, fundusz, grupa, informacja, innowacja, instrument, inwestycja, koordynacja, mechanizm, organizacja, plan, potencjał, procedura, proces, ryzyko, weryfikacja*, choć są to z reguły wyrazy rzadziej używane, charakterystyczne dla odmiany oficjalnej. Do słownictwa specjalistycznego należą leksemy proste: *alokacja, audyt, infrastruktura* oraz leksemy złożone: *ewaluacja/weryfikacja ex ante, ewaluacja/weryfikacja ex post, fundusz funduszy, instrumenty finansowe, operacja PPP, partnerstwa publiczno-prywatne i program operacyjny*.

³¹ Por. *ibidem*.

³² Por. *Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/dyferencjacja.html> [dostęp: 22.05.2015].

³³ Por. J. Miodek, *op. cit.*, s. 40.

Tabela 1. Przykłady internacjonalizmów wyekscerpowanych z zarządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 1303/2013 z dnia 17.12.2013 r. oraz ich odpowiedniki w języku angielskim, niemieckim, francuskim, włoskim i hiszpańskim

PL	EN	DE	FR	IT	ES
1	2	3	4	5	6
alokacja	allocation	<i>Zuweisung/ Aufteilung/ zugewiesene Mittel</i>	allocation/ <i>attribution/ dotation/ répartition</i>	<i>assegnazione/ ripartizione/ dotazione/ fondi</i>	<i>asignación/ dotación</i>
analiza	analysis	Analyse	analyse	analisi	análisis
audyt	audit	Audit	audit	audit	auditoría
beneficjent	beneficiary	<i>Begünstigter</i>	bénéficiaire	beneficiario	beneficiario
dokument	document	Dokument	document	documento	documento
efektywność	efficiency	Effizienz	efficacité	efficienza	eficiencia
ewaluacja	evaluation	<i>Bewertung</i>	évaluation	valutazione	evaluación
ewaluacja ex ante	ex ante evaluation	<i>Ex-ante-Bewertung</i>	évaluation ex-ante	valutazione ex ante	evaluación ex ante
ewaluacja ex post	ex post evaluation	<i>Ex-post-Bewertung</i>	évaluation ex-post	Valutazione ex post	evaluación ex post
fundusz	fund	Fonds	fonds	fondo	fondo
fundusz funduszy	fund of funds	<i>Dachfonds</i>	fonds de fonds	fondo di fondi	fondo de fondos
grupa	group	Gruppe	groupe	gruppo	grupo
informacja	information	Information	information	informazione	información
infrastruktura	infrastructure	Infrastruktur	infrastructure	infrastruttura	infraestructura
innowacja	innovation	Innovation	innovation	innovazione	innovación
instrument	instrument/ <i>facility</i>	<i>Instrument/ Faziliität</i>	instrument/ <i>mécanisme</i>	strumento/ <i>meccanismo</i>	instrumento/ <i>mecanismo</i>
instrumenty finansowe	financial instruments	Finanz-instrumente	instruments financiers	strumenti finanziari	instrumentos financieros
inwestycja	investment	Investition	investissement	investimento	<i>inversión</i>
kontrola	control	Kontrolle	contrôle	controllo	control

1	2	3	4	5	6
koordynacja	coordination	Koordinierung	coordination	coordinamento	coordinación
mechanizm	mechanism	Mechanismus	mécanisme	meccanismo	mecanismo
operacja	operation	<i>Vorhaben</i>	opération	operazione	operación
operacja PPP	PPP operation	<i>ÖPP-Vorhaben</i>	opération PPP	operazione PPP	operación de asociación público-privada
organizacja	organisation	Organisation	organisation	organizzazione	organización
partnerstwa publiczno-prywatne (PPP)	Public private partnerships (PPPs)	<i>Öffentlich-private Partnerschaften (ÖPP)</i>	partenariats public-privé (PPP)	partenariati pubblico-privati (PPP)	asociaciones público-privadas
plan	plan	Plan	plan	<i>piano</i>	plan
potencjał	potential	Potenzial	potentiel	potenziale	potencial
priority	priority	Priorität	priorité	priorità	prioridad
procedura	procedure	<i>Verfahren</i>	procédure	procédura	procedimiento
program	programme	Programm	programme	programma	programa
program operacyjny	operational programme	operationelles Programm	programme opérationnel	programma operativo	programa operativo
proces	process	Prozess	processus	processo	proceso
programowanie	programming	<i>Programm-planung</i>	programmation	programmazione	programación
projekt	project	<i>Vorhaben</i>	projet	progetto	proyecto
region	region	Region	région	regione	región
rezultat	result	<i>Ergebnis</i>	résultat	risultato	resultado
ryzyko	risk	Risiko	risque	rischio	riesgo
weryfikacja	verification	<i>Überprüfung</i>	vérification	verifica	verificación
weryfikacja ex ante	ex ante verification	Ex-ante- <i>Überprüfung</i>	vérification ex-ante	verifica ex ante	verificación ex ante
weryfikacja ex post	ex post verification	Ex-post- <i>Überprüfung</i>	vérification ex-post	verifica ex post	verificación ex post

Źródło: opracowanie własne.

Mogłoby się wydawać, że pozostałe leksemy proste – *beneficjent, dokument, efektywność, ewaluacja, kontrola, operacja, priorytet, program, programowanie, projekt, region i rezultat* – to także jednostki polszczyzny ogólnej³⁴. Jednak w tym wypadku mamy do czynienia z terminami, gdyż mają one definicyjnie określone znaczenie wyspecjalizowane, które odbiega od znaczenia równokształtnych leksemów języka ogólnego – niekiedy nawet znacznie. Należy podkreślić, że formułowanie definicji jest przejawem dążenia do precyzyjnej, efektywnej i ekonomicznej komunikacji. I tak na przykład *dokument* to nie tylko jakikolwiek przedmiot, mający wartość dowodową lub informacyjną, lecz zgodnie z definicją legalną to dokument papierowy lub nośnik elektroniczny zawierający informacje mające znaczenie w kontekście analizowanego rozporządzenia (art. 2 pkt 17). W rozumieniu rozporządzenia *region* nie stanowi obszaru o określonych cechach krajobrazowych, etnograficznych lub gospodarczych, lecz podporządkowaną bezpośrednio szczeblowi centralnemu jednostkę terytorialną, posiadająca reprezentację polityczną³⁵. W Polsce rolę regionów pełnią województwa. *Kontrola* to nie jedynie sprawdzanie czegoś, zestawianie stanu faktycznego ze stanem wymaganym, lecz weryfikacja poprawności realizacji i rozliczenia projektu lub programu, dokonywana m.in. przez instytucje odpowiedzialne za wdrażanie i zarządzanie programami³⁶. *Program* funkcjonuje natomiast w znaczeniu programu operacyjnego (art. 2 pkt 6), tj. dokumentu realizowanego w ramach polityki strukturalnej państwa, przyjętego przez Radę Ministrów lub przez Zarząd Województwa i zatwierdzonego przez Komisję Europejską, który składa się z zestawienia priorytetów oraz wieloletnich działań³⁷. Także *priorytet* nie oznacza sprawy szczególnie ważnej, która musi być załatwiona w pierwszej kolejności, lecz oś priorytetową (art. 2 pkt 8), czyli wyodrębnioną część programu operacyjnego, realizującą część strategii ujętej w programie poprzez grupę działań wzajemnie powiązanych, realizujących mierzalne cele szczegółowe³⁸.

Z zaprezentowanego zestawienia wynika, że większość z 40 wyekscerpowanych internacjonalizmów występuje we wszystkich analizowanych językach, co z pewnością ułatwia komunikację w ramach administracji unijnej. Prawdą jest, że jako gatunek tekstu rozporządzenia należą do komunikacji specjalistycznej, tj. komunikacji wąskiej grupy specjalistów, zwłaszcza prawników, którą obsługuje swoisty język branżowy. Język ten integruje środowisko specjalistów, lecz z procesu komunikacji wyklucza zwykłych obywateli Unii Europejskiej. Z drugiej strony, prawo obowiązuje każdego

³⁴ Definicje tych terminów zawarte są w art. 2 rozporządzenia oraz w słowniku zamieszczonym na stronie internetowej Portalu Funduszy Europejskich.

³⁵ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/slownik#Region> [dostęp: 3.06.2015].

³⁶ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/slownik#Kontrola> [dostęp: 3.06.2015].

³⁷ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/slownik#Program> [dostęp: 3.06.2015].

³⁸ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/slownik#Opriorytetowa> [dostęp: 3.06.2015].

obywatela i każdy obywatel może ubiegać się o środki z funduszy europejskich, do czego zresztą zachęcają reklamy w środkach masowego przekazu. Wobec jednak tak skomplikowanej materii prawnej, obszernych aktów prawnych i trudnego języka zwykły obywatel czuje się przytłoczony i nie radzi sobie z taką formą komunikacji unijnej administracji. Jak pokazuje praktyka, nie radzą sobie z nią także i urzędnicy unijni niebędący specjalistami w tej dziedzinie³⁹.

Zebrany materiał, jak i badanie źródeł terminologii funduszy unijnych pozwala wysnuć wniosek, że terminologia tej sfery nie jest jeszcze ustabilizowana, co może przyczyniać się do zakłócenia komunikacji. Świadczą o tym na przykład internacjonalizmy *instrument* i *alokacja*.

W polskiej wersji językowej *instrument* jest leksemem polisemantycznym używanym w rozporządzeniu w dwóch znaczeniach. Pierwsze z nich to 'środek służący realizacji czegoś' i tutaj odpowiadają mu odpowiednio leksemy ang. *instrument*, niem. *Instrument* itd. W drugim znaczeniu *instrument* oznacza procesy następujące po sobie w pewnej kolejności, co odpowiada znaczeniu leksemu *mechanizm*, np. w wyrażeniach *instrument „Łącząc Europę”* oraz *Europejski Instrument Stabilności Finansowej (EISF)*. Wniosek ten potwierdza m.in. następujące sformułowanie znajdujące się pod opisem EISF na internetowej stronie Unii Europejskiej: „Mechanizm ten uruchomiono dla Irlandii, Portugalii, Hiszpanii i Grecji”⁴⁰. We francuskiej, włoskiej i hiszpańskiej wersji językowej zostały użyte analogiczne odpowiedniki polskiego wyrazu *mechanizm*.

Internacjonalizm *alokacja* stanowi w języku polskim zapożyczenie z języka angielskiego o zasymilowanej formie graficznej. W języku angielskim leksem *allocation* ma dwa znaczenia: 1) kwota pieniędzy, ilość czegoś, dana komuś na konkretny cel; 2) czynność dawania czegoś komuś na określony cel⁴¹. Stąd też w angielskiej wersji rozporządzenia niezależnie od kontekstu występuje *allocation*. Podobnie jest w polskojęzycznej wersji rozporządzenia, gdzie w obu znaczeniach pojawia się zapożyczenie *alokacja*. Inaczej sytuacja wygląda w pozostałych wersjach językowych, w których używa się różnych terminów na określenie środków przydzielonych z funduszu i na samą czynność ich przydziału. Należy przy tym zauważyć, że terminy te są stosowane dość dowolnie, co prowadzi do braku jednolitości i stabilności terminologii. I tak w niemieckiej wersji językowej pojawiają się wyrażenia *zugewiesene Mittel*, *Zuweisung* i *Aufteilung*, w języku włoskim *assegnazione*, *ripartizione*, *dotazione* i *fondi*, a w języku hiszpańskim *asignación* i *dotación*. W języku francuskim natomiast

³⁹ Por. D. Ćosić, *op. cit.*, P. Zychowicz, *Eurokraci nie gęsi...*, „Rzeczpospolita” z dn. 16.02.2008 <http://www.rp.pl/artukul/93504.html> [dostęp: 7.05.2015].

⁴⁰ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_4.2.3.html [dostęp: 26.05.2015].

⁴¹ <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/allocation?q=allocation> [dostęp: 3.06.2015].

obok *allocation* używa się także *attribution*, *répartition* i *dotation*. W języku włoskim i hiszpańskim na określenie jednego terminu, a mianowicie *alokacja specjalna*, stosuje się wręcz dwa różne terminy: *fondi specifici* i *dotazione specifica* w języku włoskim oraz *dotación específica* i *asignación específica* w języku hiszpańskim.

Także w polskiej wersji językowej analizowanego rozporządzenia można zaobserwować niekonsekwencję stosowania internacjonalizmów, ponieważ obok wyrazów międzynarodowych w takim samym kontekście używane są też odpowiedniki rodzime. I tak mówi się na przykład o *ewaluacji* programu (np. art. 49 pkt 4, art. 50 pkt 2) i o *ocenie* programu, choć to sformułowanie pojawia się tylko w art. 19 pkt 3, oraz jednocześnie o *ewaluacji ex ante* (np. motyw 53 preambuły, art. 55 pkt 1, 2, 3 i 4) i *ocenie ex ante* (np. motyw 35 preambuły, art. 37 pkt 2 i 3, art. 39 pkt 2). Z wyjątkiem wersji angielskojęzycznej, w której ewaluację i ocenę określa się także dwoma odrębnymi leksemami, a mianowicie *evaluation* i *assessment*, w pozostałych wersjach językowych pojawiają się odpowiedniki polskiego terminu *ewaluacja*. Co ciekawe, na stronie internetowej Portalu Funduszy Europejskich zamieszczona jest następująca definicja ewaluacji: „Ewaluacja to obiektywna ocena projektu, programu lub polityki na wszystkich jego etapach”⁴². W kontekście tego, że na przykład w odniesieniu do ryzyka funkcjonuje jedynie termin *ocena ryzyka*, określający jedno z kryteriów, jakie w ramach danego funduszu należy spełnić, to można odnieść wrażenie, że wyraz rodzimy *ocena* bez dookreślenia przymiotnikowego mógłby tutaj implikować brak obiektywizmu.

Oprócz niekonsekwencji terminologicznej w analizowanym rozporządzeniu można zauważyć nauzywanie internacjonalizmów zwłaszcza w kontekstach specjalistycznych, co także może prowadzić do zakłócenia komunikacji. Przykładem może być dwukrotne użycie wyrazu *rezultat* w art. 49 pkt 1: raz w jego znaczeniu specjalistycznym, drugi raz w jego znaczeniu ogólnym. Jako termin *rezultat* definiowany jest jako bezpośredni i natychmiastowy efekt zrealizowanego programu lub projektu⁴³. Oto cytat: „[Komitet monitorujący – przyp. K.S.-K.] Bierze przy tym pod uwagę dane finansowe, wspólne wskaźniki i wskaźniki specyficzne dla programu, w tym zmiany w wartości wskaźników rezultatu [...] i, tam gdzie to stosowne, rezultaty analiz jakościowych” [podkr. K.S.-K.]. Dla osiągnięcia precyzji przekazu, która w języku prawnym odgrywa kluczową rolę, *rezultaty* należałoby zastąpić rodzimym odpowiednikiem *wyniki*.

Niekiedy nadużywanie internacjonalizmów prowadzi do powstania zwrotów pleonastycznych. Ma to miejsce na przykład w motywie 88 preambuły, w którym czytamy: „Konieczne jest ustanowienie dodatkowych przepisów dotyczących

⁴² http://www.ewaluacja.gov.pl/ewaluacja_wstep/Strony/Definicja.aspx [dostęp: 3.06.2015].

⁴³ Por. <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/sloownik#Produkt> [dostęp: 3.06.2015].

programowania, monitorowania i kontroli programów operacyjnych otrzymujących wsparcie z funduszy polityki spójności [...]” [podkr. K.S.-K.]. W tym wypadku programowanie można by zastąpić leksemem *planowanie* bez uszczerbku dla precyzji przekazu. Za wyrażenie pleonastyczne można także uznać termin *fundusz funduszy*, który jedynie w języku niemieckim otrzymał pod względem słowotwórczym bardziej przejrzystą i jednoznaczną formę, a mianowicie *Dachfonds*, co można przetłumaczyć jako fundusz nadrzędny.

Warto także zasygnalizować, że zebrany materiał – choć przykładowy – ujawnił ciekawe różnice między językami dotyczące ich różnej otwartości i tolerancji na elementy międzynarodowe. Z zestawienia wynika, że polszczyzna jest otwarta na internacjonalizmy, których formę stara się zasymilować w procesie włączania do własnego zasobu leksykalnego. W nieznacznie mniejszym stopniu ma to miejsce w języku hiszpańskim. Natomiast niemczyzna w dużym stopniu stara się zastępować elementy międzynarodowe odpowiednikami niemieckimi. To zagadnienie wymagałoby jednak dalszych pogłębionych badań.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza materiału językowego pozwala stwierdzić, że w słownictwie dotyczącym funduszy europejskich wyraźna jest jego internacjonalizacja i integracja. Procesy te nie przebiegają dowolnie, lecz w sposób kontrolowany (formułowanie definicji) i są wynikiem dążenia do osiągnięcia precyzji, efektywności i ekonomii w komunikacji specjalistycznej. Niekonsekwencja w stosowaniu terminologii z zakresu funduszy europejskich świadczy jednak o tym, że nadal mamy do czynienia ze zjawiskiem stosunkowo nowym i niestabilizowanym. W kontekstach niespecjalistycznych odpowiednikami rodzimymi można natomiast zastąpić często nadużywane internacjonalizmy terminologiczne. Nie powoduje to uszczerbku dla precyzji przekazu, lecz wręcz przeciwnie, dzięki takiemu zabiegowi tekst staje bardziej zrozumiały. Dowodzi to także, że nie w każdym przypadku odbiorca tekstu musi być zdany na eurożargon.

Bibliografia

- Braun P., *Internationalismen – Gleiche Wortschätze in europäischen Sprachen*, [w:] *Internationalismen. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 1990, s. 13-33.
- , *Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache*, Stuttgart et al. 1993.

- , Krallmann D., *Inter-Phraseologismen in europäischen Sprachen*, [w:] *Internationalismen. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 1990, s. 74-86.
- Chaciński B., *Giętki, ale prosty*, „Polityka” 2012, nr 44, s. 72-75.
- Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej (CdT), http://europa.eu/about-eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/cdt/index_pl.htm [dostęp: 12.05.2015].
- Ćosić D., *Euromowa*, „Wprost” 2008, nr 20, <http://www.wprost.pl/ar/129526/Euromowa/?pg=0> [dostęp: 07.05.2015].
- IATE: <http://iate.europa.eu/SearchByQueryLoad.do?method=load> [dostęp: 12.05.2015].
- Kolwa A., *Zur Geschichte der Internationalismen-Forschung*, [w:] *Internationalismen II. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 2003, s. 13-21.
- Lipczuk R., *Internacjonalizmy a „fałszywi przyjaciele tłumacza”*, [w:] *Język a kultura*, t. 7, red. J. Maćkiewicz, J. Siatkowski, Wrocław 1992, s. 135-143.
- , *Problem internacjonalizmów – ze szczególnym uwzględnieniem wyrazów międzynarodowych w prawie handlowym*, [w:] *Problemy komunikacji międzykulturowej: lingwistyka, translatoryka, glottodydaktyka*, red. B. Kielar et al., Warszawa 2000, s. 265-278.
- Maćkiewicz J., *Co to są tzw. internacjonalizmy?*, „Język Polski” 1984, nr 3, s. 176-184.
- , *Wyrazy międzynarodowe a kształtowanie się europejskiej ligi słownikowej*, [w:] *Język a kultura*, t. 7, red. J. Maćkiewicz, J. Siatkowski, Wrocław 1992, s. 145-153.
- , *Wyrazy międzynarodowe (internacjonalizmy) we współczesnym języku polskim*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 555-562.
- Miodek J., et al., *Jak pisać o funduszach europejskich?*, Warszawa 2010.
- Moroń E., Piekot T., Zarzeczny G., Maziarz M., *Prosto o konkursach Funduszy Europejskich. Poradnik efektywnego pisania*, Warszawa 2015, http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/6287/Prosto_o_konkursach_FE_poradnik.pdf [dostęp: 16.07.2015].
- Oxford Learner's Dictionaries*, <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com> [dostęp: 03.06.2015].
- Ożóg K., *Nowe czasy – nowy język polski*, „Sofia. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich” 2008, nr 8, s. 321-328, http://www.sofia.sfks.org.pl/29_Sofia_nr8_Ozog.pdf [dostęp: 16.04.2015].
- Schaefer B., *Neuerlicher Versuch einer theoretischen und methodischen Grundlegung der Internationalismen-Forschung*, [w:] *Internationalismen II. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 2003, s. 71-107.
- Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/dyferencjacja.html> [dostęp: 22.05.2015].
- Słownik funduszy europejskich*, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/slownik> [dostęp: 12.05.2015].
- Volmert J., *Internationalismen und die Rolle des Lateins als „Muttersprache Europas”*, [w:] *Internationalismen II. Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie*, red. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert, Tübingen 2003, s. 23-50.

Waszakowa K., *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku: dynamika procesów sprzyjających internacjonalizacji*, <http://www.polon.uw.edu.pl/documents/9763960/10288234/waszak1.pdf> [dostęp: 16.04.2015].

Zychowicz P., *Eurokraci nie gęsi...*, „Rzeczpospolita” z dn. 16.02.2008, <http://www.rp.pl/artukul/93504.html> [dostęp: 07.05.2015].

Źródła

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX:32013R1303> [dostęp: 6.04.2015].

Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32013R1303> [dostęp: 12.05.2015].

Verordnung (EU) Nr. 1303/2013 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 17. Dezember 2013, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/de/TXT/?uri=CELEX:32013R1303> [dostęp: 12.05.2015].

Règlement (UE) no 1303/2013 du Parlement Européen et du Conseil du 17 décembre 2013, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/fr/TXT/?uri=CELEX:32013R1303> [dostęp: 12.05.2015].

Regolamento (UE) n. 1303/2013 del Parlamento Europeo e del Consiglio del 17 dicembre 2013, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/it/TXT/?uri=CELEX:32013R1303> [dostęp: 12.05.2015].

Reglamento (UE) no 1303/2013 del Parlamento Europeo y del Consejo de 17 de diciembre de 2013, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/TXT/?uri=CELEX:32013R1303> [dostęp: 12.05.2015].

Internacjonalizmy – międzynarodowe słownictwo Unii Europejskiej w polszczyźnie

Streszczenie: Polszczyzna pozostaje w stałym kontakcie z innymi językami etnicznymi, których wpływ można zaobserwować w różnych sferach, między innymi w słownictwie nauki, techniki, polityki, gospodarki, prawa, ale także i życia codziennego. Olbrzymie zmiany we współczesnym języku polskim zaszły zwłaszcza po 1989 r. pod wpływem nowej rzeczywistości społecznej, a następnie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. Oba te wydarzenia historyczne odciśnęły znaczący ślad w polszczyźnie, niezwykle wzbogacając jej leksykę. Wśród nowych wyrazów znalazły się internacjonalizmy. Ich tworzenie jest świadome i podyktowane względami pragmatycznymi, gdyż międzynarodowe słownictwo niewątpliwie ułatwia i usprawnia pracę urzędników zatrudnionych w wielojęzycznych i wielokulturowych instytucjach unijnych. Celem artykułu jest omówienie zjawiska internacjonalizacji leksyki i koncepcji internacjonalizmu oraz analiza internacjonalizmów występujących w dokumentach unijnych publikowanych w języku polskim.

Słowa kluczowe: leksyka, internacjonalizacja, internacjonalizm, dokumenty unijne

**Internationalisms: Vocabulary
of the European Union in Polish**

Summary: Polish remains in constant contact with other languages whose influence can be seen in various areas, including the vocabulary of science, technology, politics, economics, law as well as of everyday life. Huge changes in contemporary Polish occurred particularly after the year 1989 as a result of the new social reality, and then, after Polish accession to the European Union in 2004. Both of these historical events have left their imprint on the Polish language, extremely enriching its lexicon. Among the new words were internationalisms. Their creation is conscious and motivated by pragmatic reasons because international vocabulary undoubtedly facilitates and improves the work of officials employed in multilingual and multicultural EU institutions. This article aims to discuss the phenomenon of the internationalization of vocabulary, define the concept of internationalism and investigate internationalisms found in the EU documents published in Polish.

Key words: vocabulary, internationalization, internationalism, EU documents